

Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα

Ένα εγχείρημα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για την υποστήριξη της ελληνικής γλώσσας στη διαχρονία της: αρχαία ελληνική, μεσαιωνική ελληνική, νέα ελληνική αλλά και στη σύγχρονη της διάσταση.

Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία: Πεζά Κείμενα

Ίταλο Καλβίνο, "Φεγγάρι και GNAC" [B 26]

Επιμέλεια: Γεωργία Δράκου

- 1. **Ίταλο Καλβίνο**, "Σελήνη και Gnac", *Μαρκοβάλντο ή Οι εποχές στην πόλη. Μυθιστόρημα*, Μετάφραση Έφη Καλλιφατίδη, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 1989, σσ. 93-99.

Σχόλιο

Η μετάφραση του διηγήματος του Καλβίνο από την Έφη Καλλιφατίδη δεν παρουσιάζει νοηματικές διαφορές από τη μετάφραση του Νάσου Βαγενά που περιλαμβάνεται στο Ανθολόγιο ΝΕΛ. Παραθέτουμε εδώ τη δεύτερη αυτή μετάφραση προς σύγκριση των αποσπασμάτων "επιτηδευμένης πρόζας", όπως χαρακτηρίζει η μεταφράστρια στο εισαγωγικό της σημείωμα (βλ. [αφ. 10](#)) τις περιγραφές των φυσικών γεγονότων, οι οποίες αποδίδονται από τον συγγραφέα με έναν "ποιητικό και αφαιρετικό, σχεδόν επιτηδευμένο τόνο", σε αντίθεση με την "πεζογραφική, ειρωνική αντίστιξη της σύγχρονης αστικής ζωής. "Το πνεύμα του βιβλίου", υποστηρίζει, "ουσιαστικά έγκειται σ' αυτή την υφολογική αντίστιξη", και σε πολλά διηγήματα, παρά την απλότητα της πλοκής τους, η κάθε εικόνα "αποτελεί πρόφαση για περίπλοκο ύφος" (Για τη σημασία της τέχνης της περιγραφής στο έργο του Καλβίνο βλ. [αφ. 16](#)).

Προτείνεται η προσεκτική αντιπαράθεση των αποσπασμάτων που περιγράφουν τη φύση στις δύο μεταφράσεις, η οποία οδηγεί σε ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις για τον τρόπο απόδοσης του περίπλοκου αυτού ύφους. Στη μετάφραση της Καλλιφατίδη επισημαίνουμε ένα αόριστο, θολό περίγραμμα των εικόνων, στοιχείο που συνάδει σε ορισμένα σημεία με την παραμυθική ατμόσφαιρα του διηγήματος. Αντίθετα, οι εικόνες της μετάφρασης του Βαγενά είναι πιο στέρεες καθώς διαθέτουν μεγαλύτερη διαύγεια και ακρίβεια, ενώ η επιλογή μιας λογιότερης, θα λέγαμε, εκφοράς του λόγου, ενισχύει την επιτηδευση της περιγραφής. Δίνουμε ένα παράδειγμα από την πρώτη παράγραφο του κειμένου:

"Για είκοσι δευτερόλεπτα έβλεπες το σκουρογάλανο ουρανό που τον διέσχιζαν μαύρα σύννεφα, τη χρυσή λουρίδα της σελήνης που γέμιζε τυλιγμένη σ' ένα αιθέριο φωτοστέφανο, και μετά τ' αστέρια που όσο τα κοίταζες, τόσο πιο πυκνά γίνονταν, μικρά και αιχμηρά, ώσπου διαλύονταν στη στη σκόνη του Γαλαξία".

(μτφ. Έφη Καλλιφατίδη)

"Για είκοσι δευτερόλεπτα φαινόταν ο μπλε ουρανός διανθισμένος με μαύρα σύννεφα, το επίχρυσο δρεπάνι του φεγγαριού, κυκλωμένο από ένα ανεπαίσθητο φωτοστέφανο, κι έπειτα τ' άστρα που, όσο περισσότερο τα κοίταζες, τόσο πυκνωναν σαν καρφίτσες, ως τη σκόνη του Γαλαξία".

(μτφ. Νάσος Βαγενάς)

Κείμενο

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Σελήνη και Gnac

Η ΝΥΧΤΑ ΚΡΑΤΟΥΣΕ ΕΙΚΟΣΙ ΔΕΥΤΕΡΟΛΕΠΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΙΚΟΣΙ κρατούσε το GNAC. Για είκοσι δευτερόλεπτα έβλεπες το σκουρογάλανο ουρανό που τον διέσχιζαν μαύρα σύννεφα, τη χρυσή λουρίδα της σελήνης που γέμιζε τυλιγμένη σ' ένα αιθέριο φωτισμένο φάντασμα, και μετά τ' αστέρια που όσο τα κοιτάζες, τόσο πιο πυκνά γίνονταν, μικρά και αιχμηρά, ώπου διαλύονταν στη σκόνη του Γαλαξία, κι όλα αυτά έπρεπε να τα δεις γρήγορα γρήγορα, η κάθε λεπτομέρεια που σου τράβαγε την προσοχή ήταν κομμάτι ενός συνόλου που σου διέφευγε, γιατί τα είκοσι δευτερόλεπτα τελείωναν αμέσως και άρχιζε το GNAC.

Το GNAC ήταν κομμάτι της διαφημιστικής επιγραφής SPAAK COGNAC στην απέναντι σκεπή που αναβόσβηνε κάθε είκοσι δευτερόλεπτα κι όποτε ήταν αναμμένη, δεν έβλεπες τίποτε άλλο. Το φεγγάρι ξαφνικά ξεθώριαζε, ο ουρανός γινόταν ομοιόμορφα μαύρος και επίπεδος, τ' αστέρια έχαναν τη λάμψη τους, ενώ οι γάτοι και οι γάτες, που για δέκα δευτερόλεπτα έβγαζαν ερωτικά νιαουρίσματα και περπατούσαν λάγνα για να συναντηθούν στις υδρορρόες και τ' ακροκέραμα, τώρα με το GNAC ζάρωναν στα κεραμίδια ανατριχιάζοντας κάτω από τη φωσφορίζουσα λάμψη του νέον.

Ακριβώς απέναντι, στη σοφίτα όπου ζούσε η οικογένεια του Μαρκοβάλντο, επικρατούσαν συγκρουόμενα ρεύματα σκέψεων. Ήταν νύχτα και η Ιζολίνα, που ήταν πια μεγάλη κοπέλα, ένιωθε να μαγεύεται από το φεγγαρόφωτο, η καρδιά της έλιωνε κι ακόμα και το πιο απόμακρο γρατσούνισμα από τα ραδιόφωνα των χαμηλότερων ορόφων της πολυκατοικίας έφτανε στ' αυτιά της σαν απόηχος μιας καντάδας· κι όταν άναβε το GNAC, το ραδιόφωνο εκείνο έμοιαζε να παίρνει άλλο ρυθμό, ένα ρυθμό τζάζ, και η Ιζολίνα σκεφτόταν τα ολόφωτα χορευτικά κέντρα, ενώ αυτή καθόταν εκεί πάνω μόνη κι έρημη. Ο Πιερρούτσι κι ο Μικελίνο γούρλωναν τα μάτια κοιτάζοντας τη νύχτα και κατακλύζονταν από ένα ζεστό και μαλακό φόβο ότι ήταν χαμένοι μέσα σε δάση γεμάτα ληστές· έπειτα το GNAC! και πυροβολούσαν ο ένας τον άλλο με όρθιο τον αντίχειρα και τεντωμένο το δείκτη: "Ψηλά τα χέρια! Είμαι ο Ντέμπο Κιντ!" Η μητέρα τους, η Ντομιτίλα, κάθε που έπεφτε η νύχτα, σκεφτόταν: "Πρέπει να μπουν μέσα, μπορεί να κρυώσουν μ' αυτή την ψύχρα. Και δεν είναι σωστό να κάθεται η Ιζολίνα στο παράθυρο τέτοια ώρα!" Αμέσως, όμως, όλα γίνονταν και πάλι φωτεινά, ηλεκτρικά μέσα κι έξω, και η Ντομιτίλα ένιωθε σαν να είχε πάει επίσκεψη σ' έναν Οίκο Προνοίας.

Αντίθετα, ο Φιορνταλιτζι, ένας μελαγχολικός νέος, κάθε φορά που έσβηνε το GNAC, έβλεπε να εμφανίζεται μέσα στον κύκλο του G ένας αμυδρά φωτισμένος φεγγίτης και πίσω από το τζάμι το πρόσωπο μιας κοπέλας στο χρώμα του φεγγαριού, στο χρώμα του νέον, σαν φως μέσα στη νύχτα, με χείλη σχεδόν παιδικά, που μόλις εκείνος της χαμογελούσε, ανοίγονταν αδιόρατα και πήγαιναν να χαμογελάσουν, όταν ξαφνικά, μέσα από το σκοτάδι, εκτοξευόταν ανελέητα εκείνο το G του GNAC και το περίγραμμα του προσώπου χανόταν, μεταμορφωνόταν σε μια χλομή λευκή σκιά και δεν ήξερε πια αν τα παιδικά χείλη είχαν ανταποδώσει το χαμόγελό του.

Μέσα σ' αυτή τη θύελλα των πάθων, ο Μαρκοβάλντο προσπαθούσε να διδάξει στα παιδιά του τις θέσεις των ουρανίων σωμάτων.

- Εκεί είναι η Μεγάλη Άρκτος: ένα, δύο, τρία, τέσσερα και τρία στην ουρά. Εκεί είναι η Μικρή Άρκτος και ο Πολικός Αστéρας που δείχνει το Βορρά.

- Κι εκείνο εκεί τι δείχνει;

- Εκείνο δείχνει το C. Όμως δεν έχει σχέση με τ' αστέρια. Είναι το τελευταίο γράμμα της λέξης "κονιάκ". Τ' αστέρια, αντίθετα, μας δείχνουν τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα: βορράς, νότος, ανατολή, δύση. Το φεγγάρι έχει την καμπούρα του προς τη δύση. Καμπούρα στη δύση, το φεγγάρι θα γεμίσει. Καμπούρα στην ανατολή, το φεγγάρι θα χαθεί.

- Τότε, μπαμπά, το κονιάκ θα χαθεί; Το C έχει την καμπούρα του προς την ανατολή.

- Δεν έχει σχέση, δεν έχει γέμιση, ούτε χάση: είναι μια επιγραφή που την έβαλε η εταιρεία Σπάακ.

- Και το φεγγάρι ποια εταιρεία το έβαλε;

- Το φεγγάρι δεν το βάζουν οι εταιρείες. Είναι ένας δορυφόρος που πάντοτε υπάρχει.

- Αφού υπάρχει πάντοτε, γιατί αλλάζει καμπούρα;
- Είναι τα τέταρτα της σελήνης. Βλέπουμε μόνο ένα κομμάτι της.
- Και από το COGNAC βλέπουμε μόνο ένα κομμάτι του.
- Επειδή υπάρχει η στέγη του μεγάρου Πιερμπερνάρντι, που είναι πιο ψηλή.
- Πιο ψηλή κι απ' το φεγγάρι;

Κι έτσι, κάθε φορά που άναβε το GNAC, τ' αστέρια του Μαρκοβάλντο μπλέκονταν με τις γήινες εμπορικές υποθέσεις κι η Ιζολίνα μεταμόρφωνε τους στεναγμούς της στο τραγουδιστό λαχάνιασμα ενός μάρμπο και η κοπέλα του φεγγίτη χανόταν πίσω από τις εκτυφλωτικές και ψυχρές γραμμές, χωρίς να δίνει απάντηση στο φιλί που ο Φιορνταλιτζι είχε, επιτέλους, βρει το κουράγιο να της στείλει με τις άκρες των δακτύλων, ενώ ο Φιλιππέτο κι ο Μικελίνο, με τις γροθιές μπροστά στα πρόσωπά τους, έπαιζαν τα βομβαρδιστικά αεροπλάνα -τα-τα-τα-τα...- και έβαλλαν εναντίον της φωτεινής επιγραφής που έσβηνε μετά από είκοσι δευτερόλεπτα.

- Τα-τα-τα... Είδες, μπαμπά, που την έσβησα με μία μόνο ριπή; είπε ο Φιλιππέτο αλλά ήδη, μακριά από το φως του νέον, ο πολεμικός του φανατισμός ξεθώριαζε και τα μάτια του γέμιζαν ύπνο.

- Μακάρι! Ο πατέρας του δεν κρατήθηκε. Ας γινόταν κομμάτια! Θα σας έδειχνα τον Λέοντα, τους Διδύμους!

- Τον Λέοντα! ο Μικελίνο είχε κατενθουσιαστεί. Περίμενε!

Του είχε έρθει μια φαινή ιδέα. Πήρε τη σφεντόνα του, την όπλισε με τα χαλίκια από τα οποία είχε πάντοτε απόθεμα στις τσέπες του και έριξε μια βολή με όλη του τη δύναμη πάνω στο GNAC.

Άκουσε το χαλάζι να πέφτει σαν ριπή στα κεραμίδια της απέναντι σκεπής, στις λαμαρίνες της υδρορρόης, άκουσε το κουδούνισμα των τζαμιών ενός χτυπημένου παράθυρου, το γκονγκ ενός χαλίκιου που έπεσε πάνω στο κάλυμμα ενός φανοστάτη, μια φωνή στο δρόμο: "Ρίχνουν πέτρες! Έι, εκεί πάνω! Παλιάνθρωπε!" Ακριβώς, όμως, τη στιγμή που έριχνε, η φωτεινή επιγραφή έσβησε φτάνοντας στο τέλος των είκοσι της δευτερολέπτων. Κι όλοι στη σοφίτα άρχισαν να μετρούν από μέσα τους: ένα, δύο, τρία, δέκα, έντεκα ως το είκοσι, μέτρησαν είκοσι ένα, είκοσι δύο, με το φόβο ότι είχαν μετρήσει πολύ βιαστικά, μα όχι, τίποτα, το GNAC δεν ξανάναβε, απόμεινε σαν ευδιάκριτη επίβουλη μαύρη μονοκοντυλιά μπλεγμένη στο ικρίωμά της, όπως η κληματαριά στην κρεβατίνα.

- Αααα! φώναξαν όλοι και ο μανδύας του ουρανού υψώθηκε, επιτέλους, από πάνω τους γεμάτος αστέρια.

Ο Μαρκοβάλντο κοκάλωσε με το χέρι υψωμένο στη σφαλιάρα που σκόπευε να δώσει στον Μικελίνο και ένιωσε σαν να εκσφενδονίστηκε στο στερέωμα. Το σκοτάδι, που τώρα βασιλεύε στο ύψος των σκεπών, ήταν ένα σκοτεινό φράγμα που χώριζε τον κάτω κόσμο, όπου συνέχιζαν να στροβιλίζονται τα κόκκινα, κίτρινα και πράσινα ιερογλυφικά, τα μάτια των σηματοδοτών που ανοιγόκλειναν, οι φωτεινές τροχιές των άδειων τραμ και τα αόρατα αυτοκίνητα που έσπρωχναν μπροστά τους το φωτεινό κώνο των φαναριών. Από τον κόσμο αυτό δεν αναδύοταν παρά ένας διάχυτος φωσφορισμός, θαμπός σαν καπνός. Και υψώνοντας τα μάτια που δεν τυφλώνονταν πια από λάμπες, ανοίγονταν τα βάθη του σύμπαντος, οι αστερισμοί απλώνονταν και βάθαιναν, το στερέωμα περιστρεφόταν ολόγυρα, σφαίρα που περιέχει τα πάντα και δεν περιέχεται σε κανένα όριο και μόνο μια θηλιά του υφαδιού της ανοιγόταν σαν χαρακιά προς την Αφροδίτη, για να την κάνει να προβάλλει μόνη πάνω από το γείσο της γης, κεντημένη σταθερά με μια έκρηξη φωτός που συγκεντρώθηκε σ' ένα σημείο.

Και η νέα σελήνη, καθώς κρεμόταν σ' αυτό τον ουρανό, αντί να επιδεικνύεται αφηρημένα σαν μισοφέγγαρο, αποκάλυπτε τη θαμπή σφαιρική της φύση, φωτισμένη ολόγυρα από τις ακτίνες ενός ήλιου αόρατου από τη γη, που όμως διατηρούσε - όπως συμβαίνει μόνο μερικές πρωτοκαλοκαιριάτικες νύχτες - το ζεστό του χρώμα. Κι ο Μαρκοβάλντο, κοιτάζοντας αυτή τη στενή λουρίδα σελήνης, την κοιμένη ανάμεσα στο φως και τη σκιά, ένιωθε μια νοσταλγία, λες και έφτανε σε μια ακρογιαλιά που σαν από θαύμα είχε παραμείνει ηλιόλουστη μες στη νύχτα.

Έτσι απόμειναν απέναντι από τη σοφίτα τα παιδιά που είχαν τρομοκρατηθεί από τις εκπληκτικές συνέπειες της πράξης τους, η Ιζολίνα που είχε χαθεί σε έκσταση, ο Φιορνταλιτζί που ήταν ο μόνος που έβλεπε το αμυδρό φως του φεγγίτη και, επιτέλους, το φεγγαρένιο χαμόγελο της κοπέλας. Η μαμά της οικογένειας αναπήδησε:

- Άντε, άντε, είναι αργά, τι κάνετε ακόμα όρθιοι; Θα σας βρει κάνα κακό μ' αυτό το φεγγαρόφωτο!

Ο Μικελίνο έστρεψε τη σφεντόνα του ψηλά.

- Κι εγώ θα το σβήσω το φεγγάρι!

-

Έφαγε μια καρπαζιά και χώθηκε στο κρεβάτι.

Έτσι, για την υπόλοιπη νύχτα και για όλη την επόμενη, η φωτεινή επιγραφή στην απέναντι στέγη έλεγε μόνο SPAAC CO και από τη σοφίτα του Μαρκοβάλντο φαινόταν το στερέωμα. Ο Φιορνταλιτζί και η φεγγαροκοπέλα έστελναν φιλιά με τα δάχτυλα και ίσως με τη γλώσσα των νοημάτων να κατόρθωναν να ορίσουν ένα ραντεβού.

Όμως το πρωί της δεύτερης ημέρας φάνηκαν πάνω στη στέγη, ανάμεσα στα ικριώματα της φωτεινής επιγραφής, ακνές ακνές οι φιγούρες δύο ηλεκτρολόγων που εξέταζαν τους σωλήνες και τα καλώδια. Με το ύφος των γέρων που προβλέπουν τον καιρό, ο Μαρκοβάλντο έβγαλε τη μύτη του έξω και είπε:

- Απόψε η νύχτα θα 'χει πάλι GNAC.

Κάποιος χτυπούσε την πόρτα της σοφίτας. Άνοιξαν. Ήταν ένας κύριος με γυαλιά.

- Με συγχωρείτε, μπορώ να ρίξω μια ματιά απ' το παράθυρό σας; Ευχαριστώ, και συστήθηκε: Δόκτορ Γκοντιφρέντο, διαφημιστικός πράκτωρ φωτεινών επιγραφών.

"Πάει, χαθήκαμε! Θα μας βάλουν να πληρώσουμε τη ζημιά!" σκέφτηκε ο Μαρκοβάλντο αγριοκοιτάζοντας τα παιδιά του και λησμονώντας την αστρονομική του έκσταση. "Τώρα θα κοιτάξει από το παράθυρο και θα καταλάβει ότι αυτό ήταν το μόνο σημείο απ' όπου θα μπορούσαν να ριχτούν οι πέτρες".

Προσπάθησε να μπαλώσει τα πράγματα:

- Ξέρετε, παιδιά είναι, ρίχνουν, έτσι, πετραδάκια στα σπουργίτια, δεν ξέρω πώς έγινε και χάλασαν την επιγραφή της Σπάακ. Αλλά τα τιμώρησα, ε πως τα τιμώρησα! Να είστε βέβαιος ότι δε θα ξανασυμβεί.

Ο δόκτορ Γκοντιφρέντο τον κοίταξε με προσοχή.

- Για να σας πω την αλήθεια, εγώ εργάζομαι για το Κονιάκ Τομάβακ, όχι για το Σπάακ. Ήρθα για να διευκρινίσω τις δυνατότητες τοποθέτησης μιας φωτεινής διαφήμισης σ' αυτή εδώ τη στέγη. Αλλά μιλήστε μου, συνεχίστε, το θέμα μ' ενδιαφέρει.

Έτσι, μισή ώρα αργότερα, ο Μαρκοβάλντο έκλεινε ένα συμβόλαιο με το Κονιάκ Τομάβακ, κύριο ανταγωνιστή του Σπάακ. Τα παιδιά έπρεπε να ρίχνουν με τη σφεντόνα στο GNAC κάθε φορά που θα ξανάμπαινε σε λειτουργία η επιγραφή.

- Θα πρέπει να είναι η σταγόνα που θα κάνει το ποτήρι να ξεχειλίζει, είπε ο δόκτορ Γκοντιφρέντο.

Και δεν έκανε λάθος: η Σπάακ, στο χείλος ήδη της χρεοκοπίας, εξαιτίας των υπερβολικών διαφημιστικών εξόδων, θεώρησε τις συνεχείς βλάβες της ωραιότερης φωτεινής επιγραφής της κακό οινόν. Η επιγραφή, που άλλοτε έλεγε GNAC, άλλοτε CONAC, άλλοτε CONC, έδωσε στους πιστωτές της εταιρείας την εντύπωση ασυμφωνιών· και κάποια στιγμή το διαφημιστικό πρακτορείο αρνήθηκε να κάνει περαιτέρω επισκευές, αν δεν του πλήρωναν τα καθυστερούμενα· η σβησμένη επιγραφή μεγάλωσε τον πανικό των πιστωτών· Η Σπάακ φαλίρισε.

Στον ουρανό του Μαρκοβάλντο αρμένιζε η πανσέληνος σε όλο της το μεγαλείο.

Η σελήνη ήταν στο τελευταίο τέταρτο, όταν οι ηλεκτρολόγοι ήρθαν και σκαρφάλωσαν στην απέναντι στέγη. Και τη νύχτα εκείνη, με γράμματα στο χρώμα της φωτιάς, δυο φορές πιο ψηλά και χοντρά από προηγουμένως, διάβαζες COGNAC TOMAWAK και δεν υπήρχε πια φεγγάρι ούτε στερέωμα, ουρανός ή νύχτα, μόνο COGNAC TOMAWAK, COGNAC TOMAWAK, COGNAC TOMAWAK που αναβόσβηνε κάθε δύο δευτερόλεπτα.

Το μεγαλύτερο πλήγμα το δέχτηκε ο Φιορνταλίτζι· ο φεγγίτης της φεγγαροκοπέλας είχε χαθεί πίσω από ένα τεράστιο, αδιαπέραστο W.

© 2006 - 2008 Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

|

Το έργο "Πύλη για την ελληνική γλώσσα και τη γλωσσική εκπαίδευση" έχει ενταχθεί στο Ε.Π. Κοινωνία της Πληροφορίας, συγχρηματοδοτείται από την Ε.Ε. και υλοποιείται από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.